
ISUSOVO POSLANJE SIROMASIMA, BOLESNIMA I
POTLAČENIMA (Lk 4,16-30)

Mato Zovkić, Sarajevo

UDK: 22.07 : 232.3

Stručni članak

Primljeno 6/99

Sažetak

Ivan Pavao II. u dokumentima pripreme za jubilej 2000. navodi Isusov nastup u nazaretskoj sinagogi za objašnjavanje biblijskog pojma jubileja te Isusova ministerija kao "središta vremena". To je povod da autor ovdje egzegetski izlaže Iz 58 i 61, tekstove na koje se Isus poziva u predstavljanju svojega ministerija, te sam nastup u Nazaretu kao Lukino naglašavanje Isusova poslanja siromašnima, bolesnima i potlačenima. Za Luku je Isus prijatelj siromaha i univerzalni Spasitelj. U primjeni je istaknuto da ovaj vid poslanja Crkve danas konkretno očituju karitativne ustanove.

Ivan Pavao II. u Apostolskom pismu *Nadolaskom trećeg tisućljeća* povezuje Isusov nastup u Nazaretu (Lk 4,16-30) sa starozavjetnim odredbama o jubilejskoj godini: sve Isusovo mesijansko djelovanje naziva ostvarenjem godine milosti Gospodnje, a posebno njegovo zauzimanje za siromahe, bolesne i potlačene (TMA 11-12). Svi kršćani, osobito djelatnici crkvenog Caritasa, trebali bi se nadahnjivati Isusovim primjerom zauzimanja za pojedince i skupine koje trpe materijalnu oskudicu, bolest ili socijalnu nepravdu. Računam s drugim temama u programu ovog seminara¹ i ograničavam se na egzegetsko izlaganje Lukina izvještaja o Isusovu nastupu u Nazaretu. Kako biblijski jubilej ima snažnu socijalnu dimenziju te kako Papa "godine Kristove zemaljske egzistencije" naziva *središtem vremena*², posvetit ćemo potrebnu pažnju starozavjetnom tekstu Knjige Izaijine koji Isus navodi prigodom predstavljanja svoga poslanja pobožnim Židovima grada u kojem je odrastao. U današnjim izdanjima Novoga zavjeta na živim jezicima početak Isusove propovijedi u Nazaretu (Lk 4,18-19) tiskan je kosim slovima u znak

1 Priredeno kao izlaganje na seminaru za djelatnike Caritasa Italije, Hrvatske te BiH u Neumu 2.-5. svibnja 1999. uz opću temu: "Sestrinske Crkve za rehabilitaciju osobe putem solidarnosti i pomirenja ususret jubileju 2000."

2 Giovanni Paolo II, *Dies Domini*, br. 74.

da je to navod iz SZ-a, a na rubu sa strane ili u bilješkama ispod crte navedeno je da su te riječi preuzete od Iz 61,1-2 i 58,6.³

Prorokovo poslanje da siromašnim povratnicima naviješta pravu religioznost i 'godinu milosti Gospodnje' (Iz 58 i 61)

Građu Iz 56-66 današnji bibličari nazivaju Tritoizajjom zato što sadrži propovijedi i pjesme jednoga ili više proroka iz vremena obnove u Jeruzalemu nakon povratka iz babilonskog sužanjstva. U ime Božje ovaj prorok tješi obeshrabrene povratnike, jer milosrdni i vjerni Bog spašava svoj narod te obećaje trajno prebivati u novom Jeruzalemu.⁴ Za razliku od povijesnog Izaije koji je u Jeruzalemu naviještao Božji sud grešnom Izraelu i poganskim narodima (Iz 1-39) i drugog Izaije, koji je pod kraj babilonskog sužanjstva najavljavao pad Babilonije i novi izlazak na slobodu (Iz 40-55), ovaj prorok govori o novom Sionu na kojem će se očitovati Božje spasenje tako da će pogani hodočastiti u Jeruzalem kako bi stali pod okrilje slave Božje.

Nas ovdje zanimaju dvije propovijedi trećeg Izaije: jedna o pravoj religioznosti (gl. 58) i druga o "milosnoj godini Gospodnjoj" (gl. 61), jer se citatima iz njih Isus predstavio Nazarećanima na početku svojega mesijanskog djelovanja.

Iz 58 govori o pozitivnoj vrijednosti posta i obdržavanju subotnjeg počinka. To je priznavanje ljudske ovisnosti o Stvoritelju i spomen izlaska iz ropstva te spomen saveza s Bogom i sa sunarodnjacima (Post 2,1-3; Izl 20,8-12; Pnz 5,12-15; Izl 31,12-17). U dijelu propovijedi o postu stoji i zalaganje: "puštati na slobodu potlačene, slomiti sve jarmove" koje treba pratiti iskren post. Širi kontekst prorokova osporavanja formalističkog posta vidimo u 58,1-2.5-7.10.12 i ovdje se ograničavam na tumačenje tih stihova.

Uvodni stih upravljen je proroku, ali je cijela pjesma dijalog Jahve i Izraelaca povratnika. U ime Božje prorok napada formalističku religioznost te iznosi ideal o zajedničkom liječenju zajedničkih rana.⁵ Prorok je morao puno puta slušati kako narod

³ *Novi zavjet s uvodima i bilješkama Ekumenskog prijevoda Biblije*, Zagreb, KS, 1992., str. 187, u paralelne tekstove uz rub navodi samo Iz 61,1-2 te Sef 2,3. U francuskom izvorniku uz riječi "na slobodu pustiti potlačene" stoji Iz 58,6. *La Bibbia in lingua corrente*, Editrice Elle Di Ci Leumann, Quarta ristampa, 1997., II, 98 uz Iz 61,1-2 te 58,6 navodi kao paralelan tekst Iz 35,5.

⁴ Usp. *Jeruzalemska Biblija. Stari i Novi zavjet s uvodom i bilješkama iz 'La Bible de Jérusalem'*, Zagreb, KS, 1994., str. 1059; G. Odasso: "Isaia", *La Bibbia Piemme*, 1995., 1667-1804.

⁵ Usp. J. L. McKenzie: *Second Isaiah*, (Anchor Bible 20), Garden City, New York 1968., str. 166-167.

predbacuje Bogu: "Zašto postimo ako ti ne vidiš, zašto se trapimo ako ti ne znaš?" (Iz 58,3). Jednog dana dobio je od Boga naredbu da više i doziva (*qara*) iz sve snage. Treba dozivati *šofarom*, trubom od roga kakva se upotrebljavala pri kulturnim zborovanjima (Hoš 8,1; Izl 19,16.19). "Tražiti Jahvu" obično je kulturni izraz za dolaženje u Hram na molitvu, ali ovdje on znači životno traženje, poznavanje Božje volje i življenje u Božjoj blizini.⁶ U hebrejskom ovdje je igra riječi pomoću *com* (post) i *yom* (dan), koja je počela u r. 3: prorok izruguje samoobmanjivačko nastojanje sunarodnjaka da dan postea pretvora u dan koji bi bio Bogu po volji. "Post omogućuje dobro stojećim osobama da se užive u sudbinu gladnih siromaha te da iz takvog glada gledaju na Boga kao izvor života i prehrane".⁷ Post kao izraz prihvaćanja ovisnosti o Bogu trebaju pratiti pozitivna djela zalaganja za siromašne i ugnjetene: otklanjati nepravdu u društvu, puštati na slobodu potlačene, dijeliti svoj kruh s gladnima, beskućnicima nuditi nužni smještaj. Iz ovog popisa konkretnih pozitivnih djela izlazi da se povratak iz sužanjstva odvija sporo te da postoje velike razlike između bogatih i siromašnih. U tom povijesnom kontekstu "ne kriti se od onoga tko je tvoje krvi" (r. 7d) odnosi se na siromašne i oskudne sunarodnjake. Oni koji su u nedavnom ratu morali ovisiti o velikodušnosti sunarodnjaka izvan vlastita doma vrlo dobro znaju što znači kad se netko njihov skriva od njih.

U r. 12 prorok u Božje ime obećaje nastavak posustale materijalne obnove: povratnici će graditi na starim razvalinama, dizati temelje budućim pokoljenjima te zaslužiti časni naziv: "Popravljač pukotina i obnavljač cesta do naselja". Komentatori naslućuju da je prorok izrekao ovu poetsku propovijed prije godine 515., kad je ponovno sagrađen Hram (Ezr 6,15-16) ili svakako prije nego što su ponovno podignuti gradski zidovi pod vodstvom Nehemijinim godine 445. (Neh 6,15). Ovim prorok podiže kod sunarodnjaka nadu u budućnost koju im Bog sprema te im pomaže da strpljivo podnose oskudice povratnika. Kako suvremeno zvuči njegova poruka svima koji se vraćaju na svoja popaljena ognjišta nakon ratova i prirodnih katastrofa!

U Iz 61 neki prijevodi i komentari samo r. 1-3 ubrajaju u književnu vrstu "prorokov poziv",⁸ a drugi cijelo poglavlje.⁹ Svi ističu

⁶ Usp. G. Odasso, nav. dj., 1783.

⁷ C. Stuhlmüller, "Deutero-Isaiah and Trito-Isaiah", NJBC (1990), 329-348, citat str. 345.

⁸ Usp. A. Penna: *Isaia*, Torino, Marietti 1964, str. 589-591; Kl. Westermann, *Das Buch Jesaja. Kapitel 40-66*, (ATD 19), Göttingen 1966., str. 290-292; C. Stuhlmüller, nav. dj., str. 346.

da je ovdje prorok iz vremena poslijesužanjske obnove svoje poslanje prikazao riječima pjesama o Sluzi Jahvinu iz srednjeg dijela Izaijine knjige (usp. Iz 42,1; 42,7; 49,9; 50,4-11). Književna vrsta "prorokov poziv" ili "ispovijest proroka o vlastitu zvanju" nastaje u vremenu osporavanja, kad slušatelji ne žele prihvatiti prorokovu poruku te tvrde da on ne može govoriti pod Božjim nadahnućem. Za ovu književnu vrstu posebno je poznat Jeremija kao osporavani prorok koji je pokušao ne nastupati u Božje ime, ali mu je takva šutnja bila teža od kritika sunarodnjaka (usp. Jr 15,18-12,5; 15,10-21; 17,14-18; 20,7-18).¹⁰

Mi ćemo ovdje razmotriti Iz 61 kao cjelovitu poruku proroka među povratnicima. Kako on cijeli svoj ministerij najavljuje kao *šanath racon leJahweh* (r. 2a) - godinu naklonosti Jahvine, a Isus u Nazaretu tim njegovim riječima predstavlja i svoj ministerij, pogledajmo najprije poimanje subotnje i jubilejske godine u SZ-u. Levitski zakonik, u okviru odsjeka o "Zakonu svetosti" (gl. 17-26) govori o slavljenju svake sedme godine kao subotnje (25,1-8) te o jubilejskoj godini koja se ima slaviti svake pedesete godine (25,8-22). O subotnjoj godini treba pustiti da se zemlja odmori zajedno s voćkama, a o jubilejskoj godini kupljenu zemlju treba vratiti plemenskim vlasnicima, kako bi se svatko vratio na svoju očevinu. Na subotnju i jubilejsku godinu spada i propis da najbliži rođaci trebaju otkupiti zemlju zaduženog rođaka koji je ne može sam platiti prema predviđenoj cijeni (Lev 25,23-34). Ovim odredbama htjelo se reći da Bog dariva Obećanu zemlju cijelom Izraelskom narodu a svu zemlju na svijetu cijelom čovječanstvu. Nema podataka, jesu li Židovi Palestine zaista tako i postupali pa se ovaj propis može shvaćati kao ideal koji Bog postavlja. Robert North, moj profesor s Papinskoga biblijskog instituta u Rimu, ističe da su se siromašne obitelji morale zaduživati zbog nestašice pa je sam pozajmljivač ili njegov sin postao neke vrste rob onome tko mu je davao pozajmicu. Takav radnik odrađivao je obiteljsku pozajmicu i trebao je biti oslobođen sedme godine. Biblijsko učenje da je Bog vlasnik sve zemlje ne poriče privatno vlasništvo nego vlasničke odnose među ljudima tako uređuje

⁹ Usp. *Jeruzalemska Biblija*, 1131-1132; *La Bibbia in lingua corrente*, 530; J. J. Collins, "Isaiah", u: *The Collegeville Bible Commentary - Old Testament*, Collegeville, Minnesota 1992., str. 448-449; G. Odasso, nav. dj., 1788-1789 razlikuje doduše u r. 1-3 "il racconto di una vocazione profetica" (izvještaj o poročkom pozivu) od navještaja obnove grada i dvaju obećanja spasenja u r. 4-11, ali u samom prijevodu daje cijelom poglavlju značajan naslov "*Giubileo dell'amore del Signore - Jubilej Gospodnje ljubavi*".

¹⁰ Dio tih ispovijesti obradio je B. Lujčić: *Iskustvo Boga i čovjeka u Jeremijinoj knjizi*, Zagreb, KS, 1985.

da svi mogu živjeti u slobodi, a ne tek bogati.¹¹ Osnovna svrha propisa o jubilejskoj godini bila je pravda u zajednici: "Makar ove odredbe i ne bile provođene u praksu, samo njihovo postojanje poučavalo je zajednicu o odgovornosti za najsiromašnije u vlastitim redovima. Jubilej je, povrh toga, živio u Izraelovoj mašti, ulijevajući mu nadu, dok se borio pod izrabljivačkim režimima, da će jednom nastati 'godina oslobođenja' (Iz 61,1-2)".¹²

Ivan Pavao II. navodi Lev 25,10: "Tu pedesetu godinu proglasite svetom! Zemljom proglasite oslobođenje svim njezinim stanovnicima. To neka vam bude jubilej, oprosna godina. Neke se svatko vaš vrati na svoju očevinu; neka se svatko vrati k svome rodu!" Zatim tumači ovaj tekst kao vraćanje slobode svima: "Tom prigodom svaki je Izraelac ponovno postajao vlasnik zemlje svojih otaca, ako ju je eventualno bio prodao ili izgubio pavši u ropstvo. Nije mogao biti lišen zemlje na definitivni način, jer je ona pripadala Bogu, niti su Izraelci mogli zauvijek ostati u stanju ropstva, budući da ih je Bog 'iskupio' sebi kao isključivo vlasništvo, oslobodivši ih iz egipatskog ropstva" (TMA 12).¹³

Pogledajmo sada tekst Iz 61,1-11 koji ovdje izlažem. Targum Izaije (aramijski prijevod ove proročke knjige), počinje ovo poglavlje napomenom: "Ovako govori prorok", što je odraz uvjerenja da se radi o prorokovu predstavljanju vlastita poslanja obeshrabrenim sunarodnjacima. U vrijeme monarhije bili su pomazivani kraljevi, a poslije sužanjstva veliki svećenici prilikom preuzimanja službe. Ovaj prorok kaže da ga je Jahve pomazao pa stoga na njemu trajno ostaje duh Božji tijekom proročkog djelovanja. Pomazanost Jahvinim duhom ovdje znači prosvjetljenje i snagu da propovijeda u konkretnim povijesnim okolnostima. Hebrejski izraz *lebasser anawim* naši su prevoditelji prerekli s "da radosnu vijest donesem ubogim". Glagol *bisser* znači "obradovati nekoga radosnom viješću, donijeti nekome radosnu vijest". Septuaginta ga je prevela grčkim *euangelizesthai* i tako ga Luka stavlja Isusu u usta: evangelizirati siromahe, donositi radosnu vijest onima koji žive u materijalnoj oskudici. Kako se radi o pomazanju koje je trajno, ispravnije je prevesti s "donositi", nego s

¹¹ R. North, "Jobel", G. J. Bottenwerk-H. Ringgren (ed), *Theologisches Wörterbuch zum Alten Testament, Band III*, Stuttgart, Verlag W. Kohlhammer 1982., 554-559.

¹² Kathleen M. O'Connor, "Jubilee Year", C. Stuhlmueller (ed), *The Collegeville Pastoral Dictionary of Biblical Theology*, Collegeville, Minnesota, The Liturgical Press 1996., 499-501, citat str. 501.

¹³ Usp. slične misli u dokumentu Papinskog vijeća za duhovnu brigu oko selilaca i putnika: *Hodočašće u velikom jubileju* (Dokumenti 113), Zagreb, KS, 1998., br. 23.

“donijeti”. *Anawim* su ovdje socijalni siromasi koji su upravo zato “slomljena srca”, obeshrabreni.

Prorok se osjeća zaduženim da “izvikuje godinu naklonosti pred Jahvom - *liqra šanath-racon leJahweh*” (r. 2a). *Racon* je svidanje, naklonost, milosrđe i milost, i to prvenstveno Božja naklonost ljudima, a onda i nastojanje ljudi da se Bogu sviđaju.¹⁴ U Lk 2,14 taj je pojam izrečen grčkom imenicom *eudokia*, a u Lk 4,19 - zbog preuzimanja Septuagintina teksta - pridjevom *dektos*.¹⁵ Ovim prorok podsjeća na Božju odredbu o *šanath-hajobel* - jubilejskoj godini (Lev 25,13.28a.40 i dr) kada se prvotnim vlasnicima trebala vraćati zemlja prodana zbog obiteljskog zaduživanja, a robovi trebali biti puštani na slobodu. Prorok ne misli vrijeme od samo jedne godine: “U r. 2. prorok simbolički poistovjećuje svrhu svoga poslanja s proklamacijom jubileja (Lev 25,8-10). On je svjestan kako je poslan da otvori vrijeme u kojem Bog, u punini svoje ljubavi, vodi svoj narod u proživljavanju temeljnih vrednota izlaska a to su bratstvo i sloboda. Definitivno obilježje tog vremena Gospodnje ljubavi potvrđeno je paralelnim izrazom ‘dan odmazde Boga našega’ (r. 2b). Taj izraz uključuje intervent kojim Gospodin okončava vrijeme nepravde i nasilja te svoj narod - oslobođen od ugnjetača - uvodi u novo stanje spasenja”.¹⁶ “Odmazda” koju prorok u Božje ime najavljuje nije prvenstveno uništavanje poganskih naroda koji su tlačili Izrael nego liječenje rana koje su nastale uslijed nepravde i spasavanje obespravljenih. To se vidi iz drugog teksta ovog proroka gdje kaže da je Jahve “pravednost obukao kao oklop, stavio na glavu kacigu spasenja. Osvetom se odjenuo ko haljinom, ogrnuo se revnošću kao plaštem” (Iz 59,17; usp. Iz 34,8; 63,4; Jr 46,10). “Naglasak nije na tome da će se Bog osvetiti Izraelovim neprijateljima. Paralelizam pokazuje da riječ ‘osveta’ treba shvaćati u pozitivnom smislu kao ponovnu uspostavu ili obnovu”.¹⁷

U vremenu jubileja ili Božje naklonosti povratnici će “dići drevne razvaline, sazdati opet mjesta poharana, ruševine prošlih pokoljenja” (r. 4). Duhovna obnova za koju se prorok osjeća izravno zaduženim bit će praćena stupnjevitom izgradnjom porušenih naselja ne samo iz vremena pada Jeruzalema i Judeje pod babilonsku vlast god. 586.

¹⁴ Usp. Fr. Zorell, *Lexicon hebraicum et aramaicum Veteris Testamenti*, Roma, P. I. B. 1968, 786-787.

¹⁵ Što je glagolski pridjev od *dehomai* - “primiti, prihvatiti” te znači “prihvatljiv, povoljan, milostiv” - Usp. W. Bauer, *Wörterbuch zum Neuen Testament*, Berlin 1963, 346 i 352.

¹⁶ G. Odassi, *nav. dj.*, 1788.

¹⁷ Kl. Westermann, *nav. dj.*, str. 292.

nego i iz vremena razorenja sjevernog kraljevstva od strane Asiraca godine 721.¹⁸ Predviđajući da neće više biti rata, prorok upućuje pogled svojih povijesnih slušatelja i u eshatonsku budućnost koju Bog sprema Izraelu i ostalim narodima. Poganski će narodi osjetiti Božje djelovanje nad Jeruzalemom pa će spontano hodočastiti u sveti grad Božje prisutnosti. Izraelce će nazivati svećenicima i službenicima Gospodnjim (r. 6). U Izl 19,4-6 Bog podsjeća svoj narod kako ga je izveo iz egipatskog ropstva te učinio "kraljevstvom svećenika" u smislu da je sav narod osposobio i zadužio za ispravno bogoslužje i egzistencijalnu liturgiju. Evo, u vrijeme materijalne i duhovne obnove, sav je Izrael ponovno svećenički narod Božji.

Preko proroka Bog se predstavlja kao Stvoritelj koji ljubi pravdu, a 'mrzi grabež nepravedni' i najavljuje savez vječni (r. 8). Redci 7. i 9. navještaj su spasenja a redci 8. i 11. obrazloženje. Nakon što je u r. 7. Bog pokazao da vidi patnje svojega naroda te obećao spasenje, u r. 8. najavljuje da nitko ne može očekivati njegov blagoslov ako čini nepravdu. U r. 11. svoje vedro pouzdanje u mogućnost duhovne i materijalne obnove prorok temelji na prirodnoj pojavi klijanja sjemenja u obrađenom vrtu. Iskustvo obnove i doživljenog spasenja bit će povod da narod Božji hvali pred poganskim narodima Boga koji uspostavlja pravdu (r. 10-11). Već sada, u vremenu siromaštva i teških posljedica pretrpljene nepravde, vjernička zajednica raduje se zbog buduće obnove i spasenja: "Ovdje se prorok vraća svojoj službi uvjeravajući u Božje ime da će lijepa slika u budućnosti postati sigurna zbilja. Tada će pravda u smislu iz r. 10. zaista postati kao bujna biljka (ista metafora u Iz 45,8); tada će Izrael nastupiti u svoj svojoj slavi kao povlašteni narod koji prenosi jeku oduševljene zadivljenosti svih naroda".¹⁹ Predstavivši se svojim sunarodnjacima kao Božji pomazanik koji želi i treba uprisutnjivati godinu Božjeg milosrđa, ovaj se prorok osjećao poslanim i zaduženim da navješćuje novo razdoblje Božje naklonosti. U tome je on prethodnik Isusa, kako ga predstavlja Lk 4,16-30.

Isusov nastup u nazaretskoj sinagogi (Lk 4,16-30)

Prema Marku i Mateju Isus je, nakon krštenja na Jordanu i kušnje u pustinji, ubrzo došao u Galileju te u Kafarnaumu održao svoj nastupni govor najavljujući da se približilo kraljevstvo Božje te da se stoga svi trebaju obratiti. Iz kasnijeg konteksta tih dvaju

¹⁸ Usp. A. Penna, *nav. dj.*, str. 592.

¹⁹ A. Penna, *nav. dj.*, str. 594.

evanđelja razvidno je da pod nastupom Božjeg kraljevstva ili vladavine Isus misli milosnu naklonost Božju po njegovu propovijedanju i iscjeljivanju. Upravo zato svi se trebaju obratiti u smislu otvaranja za nešto novo što Bog po Isusu svima nudi (Mk 1,14-15; Mt 4,12-17).²⁰ Luka je poznavao tu građu, jer u 4,14-15 kaže da se Isus "u snazi Duha vratio u Galileju" te "naučavao po njihovim sinagogama". To mu služi kao uvod u Isusov nastup u Nazaretu od kojega je načinio programatsko predstavljanje Isusa sugrađanima. Do tada je Isus bio stolar, jedan od Nazarećana koji je svojim radom prehranjivao svoju majku i sebe. Sada tumači da zatvara svoju radnju i počinje novu djelatnost za koju se osjeća od Boga ovlaštenim i zaduženim nakon doživljaja prilikom krštenja na Jordanu. On Nazarećanima tumači kako je pomazan Duhom te poslan siromasima svoga naroda i drugih naroda. Nazarećani ispočetka reaguju povoljno na Isusovu propovijed, a kad on navede primjer Ilije i Elizeja koji su pomogli strancima u nevolji, pokušavaju ga smaknuti. Zato neki egzegete smatraju da je Luka ovdje dva Isusova pohoda Nazaretu spojio u jedan te odvojeno tumače dva dijela ovog prizora.²¹ Luka ovaj događaj promatra kao jednu cjelinu koja je programatska najava Isusova "puta" od Nazareta do Jeruzalema i nagovještaj širenja njegova pokreta među poganske narode. Luki je ovo jedna cjelina zato što on naglašava Isusa kao prijatelja siromaha i sveopćeg Spasitelja.

Izvještaj je sastavljen prema slijedećem književnom nacrtu:²²

- Koncentrični uvod - r. 16;
- A) Isus čita, narod sluša - r. 17-20;
- B) Isus tumači, narod reagira povoljno - r. 21-22;
- C) Isus dodatno tumači, narod reagira nepovoljno - r. 23-29;
- Uokvirujući zaključak - r. 30.

Subotnje bogoslužje riječi bilo je prilika da Isus susretne što veći broj vršnjaka i mještana s kojima je odrastao te da im predstavi svoje novo poslanje. "Po svom običaju" pokazuje da je Isus redovito

20 Za egzegetsko izlaganje ove Isusove propovijedi usp. M. Zovkić, *Isusova nastupna propovijed u Kafarnaumu (Mt 4,17)*, u: BS 1972., str. 177-191. Za šire biblijsko poimanje kraljevstva Božjega usp. R. Deville-P. Grelot, *Kraljevstvo*, RBT, 440-449; A. Rebić, *Oče naš - Molitva Gospodnja*, Zagreb, KS, 1973.; F. Mušura, *Proglas zakona ljubavi. Analiza Isusova govora na gori*, Sarajevo, Svjetlo Riječi, 1990. Literatura na stranim jezicima veoma je bogata.

21 Usp. A. Augustinović, *Povijest Isusova I*, Sarajevo, TEBIS 1984., str. 124-129 gdje je Lk 4,16-22a protumačen kao događaj koji se zbilo u svibnju god. 28, te str. 278-280 gdje je Lk 4,22b-30 protumačen kao događaj iz veljače god. 29.

22 Preuzimam ovaj nacrt od U. Busse, *Das Nazareth-Manifest Jesu. Eine Einführung in das lukanische Jesusbild nach Lk 4,16-30*, Stuttgart, KBW 1978., str. 47-54.

sudjelovao u tom bogoslužju. Nama kršćanima to je opomena da poštujemo Isusov židovski korijen, jer je on iz svetih knjiga svoga naroda isčitavao volju Očevu za sebe i sve ljude. Podnevno bogoslužje riječi u Isusovo doba odvijalo se po sljedećem redoslijedu²³:

- recitiranje povijesnog vjerovanja *Šema Israel* (Pnz 6,4-9; 11,13-21; Br 15,37-41);

- blagoslov Bogu - *Šemone Esre* (18 zahvalnih zaziva Bogu) sa svećeničkim blagoslovom (Br 6,24-26);

- čitanje Tore ili *paraša* koje se nastavljalo susljedno (lectio continua), a bilo je više čitača;

- čitanje iz Proroka ili *haftara*, a odlomke je mogao birati nadstojnik sinagoge ili muškarac koji je želio propovijedati;

- tumačenje ili *deraša* odvijalo se sjedeći.

U tekstu stoji da su poslužitelji sinagoge "pružili" Isusu *svitak* Izaije, a on je *razvio* i našao mjesto Iz 58,6 i 61,1-2. Riječima proroka iz vremena obnove Isus se predstavio Nazarećanima kao onaj kojega je Bog pomazao Duhom (na krštenju - usp. Dj 10,38 gdje istim izrazom Petar tumači Korneliju događaj Isusova krštenja!). Poput starozavjetnog proroka, Isus se osjeća opunomoćenim i zaduženim da djeluje među siromasima, bolesnima i potlačenima. On svoju novu zadaću naziva *euangelizesthai* - donošenje radosne vijesti (r. 18d) i "godina milosti Gospodnje" (*enitauton Kyriou dehton* - r. 19). Prema Lukinu izvještaju, Isus ne preuzima iz ispovijesti starozavjetnog proroka kao dio zadaće "da navijestim ... i dan odmazde Boga našega" (Iz 61,2b). Razlog će biti u opasnosti da povijesni čitatelji krivo shvate, kao da Isus sprema Božju osvetu poganima za nepravdu činjenu Židovima kroz stoljeća.²⁴ Prorokov hebrejski izraz u Iz 61,1d *qara deror* (izvikivati oslobođenje) Septuaginta je prevela *kalesai afesin* (propovijedati otpuštenje). Luka ovdje mjesto *kalesai* stavlja uobičajeniji glagol za Isusovo propovijedanje *keryksai*, ali zadržava *afesis*. Riječ *afesis* stoji dva puta u r. 18 i naši prevoditelji preriču je kao "oslobođenje", "puštanje na slobodu", ali ona kod Luke znači i "oproštenje", osobito grijeha (usp. Lk 1,77; 3,3; 24,47). U takvom poimanju oslobađanja ili oproštenja krije se socijalno i duhovno blagostanje onih kojima se Isus osjeća poslanim. On ne počinje pokret socijalne reforme izraelskog naroda i svijeta, nego vjerski pokret obnove koji se prelijeva i na socijalne potrebe ljudi.

²³ Usp. H. Schürmann, *Das Lukasevangelium I*, Freiburg, Herder, 1990., str. 228-229.

²⁴ Luka izostavlja Markovu i Matejevu zgodu o ženi Sirofeničanki koja moli da joj Isus ozdravi bolesnu kćer (Mk 7,24-30; Mt 15,21-28), vjerojatno zato što bi razgovor o hrani "za djecu i psiće" kršćani poganskog porijekla mogli shvaćati kao vrijeđanje poganskih naroda.

“Danas” iz r. 21. treba povezivati s drugim “danas” u trećem evanđelju: 2,11; 4,21, 5,26; 13,32-33; 19,5.9; 23,43. To je “danas” u kojem se Bog po Isusu milosrdno približava ljudima, ono traje tijekom cijelog Isusova ministertva, ali obuhvaća i pashalno otajstvo. U Lukino poimanje Isusova “danas” utkana je i eshatologija.²⁵ “Ono što je nekoć bila obična najava, sada je povijesna zbilja. 'Danas' koje odzvanja u nazaretskoj sinagogi otvara mesijansko vrijeme (*kairos*), definitivno razdoblje spasenja. Mesijanski prorok kojega je preorekao Iz 61,1-2 stoji pred njima”.²⁶ Po Crkvi koja nastavlja Isusovo poslanje u svijetu, ovo “danas” konkretno se događa u određenom mjestu i vremenu.

Isus je u djetinjstvu i mladosti morao češće razmišljati o ovom prorokovu tekstu. Savivši svitak, najavio je da se osjeća poput toga proroka te da otpočinje novi “danas” Božji u svom narodu. Propovijed je morala biti mnogo duža nego što je Luka prikazuje, jer su se slušatelji divili (u grčkom izvorniku imperfekt!) ljupkim riječima koje je izgovarao (r. 22). Izrazom “Nije li ovo sin Josipov?” oni pokazuju da ga vrlo dobro poznaju, ali ne znaju ništa o djevičanskom začecu kao Lukini povijesni i današnji čitatelji. Nigdje nije učio teologiju, njihov je vršnjak i zanatlija koji se dosada bavio poslom sličnim njihovu, a ipak divno naviješta riječ Božju. Pokazuje vjernički i uvjerljivo da je Bogu stalo do siromaha, bolesnih i obeshrabrenih. “Gdje god se prihvaća spasiteljska riječ koju naviješta Isus, tamo prodire konačno spasenje, višestruko oslobođenje čovjeka i društva. Luka polaže veliku važnost na suvremenu i danas važeću djelotvornost riječi Božje”.²⁷

Kako nije bio željan ovacija i neutemeljenih povlađivanja, Isus u nastavku prizemljuje početno oduševljenje svojih sugrađana. Iako Luka u svom rasporedu građe još nije govorio o Isusovim čudesima u Kafarnaumu, nije mu stalo do stroge kronologije pa pokazuje kako je Isus svjestan da su ga u Nazaret prestige vijesti o njegovim čudesima učinjenim izvan zavičaja. On želi ispraviti lokalpatriotski i nacionalistički mentalitet Nazarećana koji smatraju da imaju pravo prvenstva na Božju dobrotu i milosrđe iskazivano po Isusu Nazarećaninu. Isus zna kako oni misle da su zapostavljeni samo zato što nisu povlašteni, ali im odlučno uzvraća da se nitko ne može miješati u način obavljanja njegova ministertva.²⁸ Poslovicu o liječniku koji bi trebao

25 Usp. J. A. Fitzmyer, *The Gospel according to Luke* (Anchor Bible 28), New York, 1981., 231-235.

26 O. da Spinetoli, *Luca il vangelo dei poveri*, Assisi, Cittadella editrice, 1982., str. 182.

27 P-G. Müller, *Lukino evanđelje*, Zagreb, KS, 1996., str. 54.

28 Usp. A. Augustinović, *nav. dj.*, str. 279-280.

izliječiti samoga sebe upotrebljavali su u ono doba rabini i grčko-rimski pisci. Isus pomoću nje isčitava pritisak Nazarećana da sve njih treba smatrati kao svoje tijelo, sastavnim dijelom svoje osobnosti. Za njega je Očeva volja važnija od očekivanja sunarodnjaka. Upravo se proglasio od Boga opunomoćenim prorokom, ali odmah dodaje da je spreman biti osporavani prorok: "Nijedan prorok nije dobro došao u svom zavičaju" (r. 24). Ne želi činiti čudesa koja bi zadovoljavala radoznalost znatiželjnih susjeda i mještana.

Što više, on najavljuje šokantnu novost uspoređivanjem svoga ministrija s onim što su učinili proroci Ilija i Elizej (r. 25-27). Ilija je djelovao u vrijeme Izraelova kralja Ahaba (874-853) koji je bio oženjen poganskom princezom Izebelom te pod njezinim utjecajem ne samo prešao na poganstvo nego i zabranjivao vjeru u Jahvu kao jedinoga Boga. Ilija je dobio od Boga poziv da se suprotstavlja kralju u vjerskim pitanjima i sunarodnjake ohrabruje u pravoj vjeri. Kad je zavladala glad u Izraelu, povukao se na pogansko područje sjeverno od Izraela, u Sarfatu Sidonsku, gdje je omogućio da preživi jedna siromašna udovica sa svojim sinom jedincem (1 Kr 17,7-18,1). Isus zna da je za vrijeme gladi u Ilijino doba bilo u Izraelu puno siromašnih udovica, ali ističe da je prorok "bio poslan" da spasi sebe pomažući jednoj strankinji. Takav je bio Božji plan o proroku i udovici strankinji. Slično je i Elizej, kao Ilijin mlađi suradnik i kasniji nasljednik, po Božjoj odredbi izliječio od gube sirskeg vojskovođu Naamana, iako je bilo u ono doba puno gubavaca u njegovu vlastitom narodu (2 Kr 5,1-27). U neposrednom kontekstu ovi su primjeri mogli značiti da se Isus ne da ucjenjivati od Nazarećana gdje i kako će se služiti čudesnom sposobnošću hranjenja i iscjeljivanja koju mu Bog daje radi uprisutnjivanja njegove dobrote prema siromasima i bolesnima. Luka kao teolog Isusa sveopćeg Spasitelja u ovim primjerima vidi najavu djelovanja Isusovih učenika među poganskim narodima: "Primjeri navedeni iz djelovanja Ilije i Elizeja dobar su nagovještaj misijskog djelovanja među poganima, i to je bez sumnje njihovo pravo značenje za ovog evanđelistu²⁹."

²⁹ J. M. Creed, *The Gospel according to St. Luke*, London, Macmillan 1965., str. 66. Ovaj egzeget ujedno drži da su primjeri s Ilijom i Elizejem predaleko od opravdanja Isusova djelovanja u Kafarnaumu i zato ne bi bili izvorni na ovom mjestu. H. Schürmann, *nav. dj.*, str. 238-244 smatra da je Luka ovu građu našao u izvoru kojim se poslužio te da je za građu koju u ovom prizoru ne donosi Mk 6,1-6 upotrijebio tzv. Izvor govora ili Q. On kaže: "Luka naglašava da Isus djeluje u Izraelu i na Izrael; ovdje, u vremenu Isusa, samo nagoviješta kasnije (!) djelovanje među poganima jer je to omogućavala njegova podloga. Lk tek u 24,47 prikazuje kako uskrslu Isus upućuje na djelovanje među poganima. Luki je sasvim strana misao da bi sam Isus bio poslan poganima, kao što je nagoviješteno u 4,25-27. Nasuprot tome,

Kad Matej i Marko prikazuju Isusov nastup u Nazaretu, osnovni razlog odbijanja je što je Isus jedan od njih; znaju mu roditelje i obitelj u kojoj je odrastao, posao koji je radio. Isusovo zemaljsko porijeklo i radnička prošlost razlog su što ga ne prihvaćaju za Mesiju. Kod Luke je to i Isusova otvorenost za sve, pa i za pogane. Tiho nezadovoljstvo brzo prerašta u glasno prigovaranje a zatim i u pokušaj nasilnog ušutkivanja Isusa. Zato je Luki Isusov nastup u Nazaretu proročka gesta, jer ovaj pokušaj nasilnog otklona nagoviješta nasilnu smrt Isusa³⁰. Krivo bismo razumjeli Gospodina Isusa i evanđelista Luku kad bismo ovaj događaj tumačili kao odbacivanje Židova svuda i za sva vremena. Proročke geste nisu teološki traktati nego znakovi s pozivom na kajanje i obraćenje. Literarni model o odbačenom proroku Luka je preuzeo iz Staroga zavjeta (Neh 9,26-31), a bitan element tog modela je i milosrđe Božje po slanju novih proroka: "Zbog tog literarnog modela i tematike, odbacivanje pokazano prema Isusu u 4,16-30 ne treba shvaćati kao konačni Božji odgovor Izraelu u Isusu".³¹

Isus prijatelj siromaha i univerzalni Spasitelj prema Lk

U ovom događaju Isus se predstavio kao uprisutnitelj Božje dobrote prema siromasima i rubnim članovima društva, kao prijatelj siromaha i univerzalni Spasitelj. Luka je ta Isusova svojstva prikazao naglašenije od ostalih evanđelista.

a) Tako je Matejevu verziju prvog blaženstva ("Blago siromasima u duhu" - Mt 5,9) preradio u "blago" stvarnim siromasima i "jao" socijalnim bogatašima: "Blago vama siromasi: vaše je kraljevstvo Božje!... Ali jao vama bogataši, imate svoju utjehu!" (Lk 6,20.24). To je Isusovo eshatološko ćudoređe: iz svake situacije moguće je ostati otvoren Bogu i ljudima, u svakoj situaciji treba ozbiljno računati s Bogom.³² Osim siromaha, u Lukinoj verziji blaženstava spominju se također gladni, žalosni i progonjeni, a sve te kategorije ugroženih nabrojene su i u Isusovu nastupu u Nazaretu.

Kasnije tijekom Isusova ministrija, uhićeni Ivan Krstitelj šalje dvojicu svojih učeniku Isusu da pitaju, je li on "Onaj koji ima doći ili

univerzalističko usmjerenje dvaju primjera u r. 25-27 svojstveno je univerzalističkom obilježju Izvora govora" (str. 239).

30 Usp. O. da Spinetoli, *nav. dj.*, str. 183-185.

31 R. J. Karris, *Evanđelje po Luki*, u: D. Harrington i dr., *Komentar evanđelja i Djela apostolskih*, Sarajevo, Vrhbosanska katolička bogoslovija 1997., str. 298.

32 Usp. M. Zovkić, *Blaženstva - Isusov poziv na spašeničko i spasotvorno ćudoređe* (Mk 5,3-12; Lk 6,20-26), Nova et Vetera, 1983., str. 9-19.

drugoga da čekamo” (Lk 7,18-23). Isus riječima iz Knjige Izaijine predstavlja svoju djelatnost kao vraćanje vida slijepima, sposobnosti hoda hromima, očišćenja gubavima, sluha gluhima, života mrtvima te kao evangeliziranje siromaha. Zatim zaključuje: “I blago onom tko se ne sablazni o mene.” Ovo znači da je Ivan u zatvoru zbunjen Isusovim stilom djelovanja: Isus nije onakav Mesija kakvim ga je Ivan predstavio i kakvog je očekivao. Nije zbunjen samo Ivan sa svojim učenicima nego i drugi dobronamjerni vjernici među Isusovim sunarodnjacima. Isus je toga svjestan, ali ne kani mijenjati stil djelovanja: “Isus upućuje blaženstvo osobi koja ispravno shvaća njegov pravi identitet te ne 'spotiče' se (*skandalon*) o njega zbog unaprijed sačinjenih ideja”.³³

Luka jedini donosi zgodu o Isusovu odazivu na gozbu u kući prvaka farizejskog (Lk 12,1-14). Prilikom te gozbe Isus iznosi pouku o poniznosti te potiče bogate sustolnike da na gozbe pozivaju “siromahe, sakate, hrome i slijepe” (r. 13), zato što oni nemaju čime uzvratiti, a Bog će takvim gostoljubivim domaćinima uzvratiti o uskr-snuću pravednih. Ove četiri vrste nevoljnika nabrojene su u Lk 14,21 kad domaćin upravo njih poziva na gozbu na koju se nisu htjeli odazvati službeno pozvani uzvanici. Ovo znači da je Isus vidio nevolje ovih patnika te kod svojih sljedbenika želio razviti zbiljsku brigu za takve.

Isus uči da pravi život nije u onome što čovjek posjeduje (Lk 12,15), ali traži od ljudi da pomaganjem oskudnima stječu blago za nebo (Lk 12,21; 16,9). U paraboli o bogatašu i Lazaru, koju donosi jedini Luka (16,19-31), Isus je objavio Boga kojemu je zaista stalo do siromaha. Bogataš nije optužen da je grešno stekao imanje ili nepravedno plaćao nadničare. Njegov je grijeh što je zakonito stečeno materijalno blago trošio na svoje gozbe, a nije želio primijetiti siromašnog Lazara u čirevima pred svojom kućom. Živio je samo za sebe.³⁴

b) Isus je za Luku, kao jedinog među četvoricom evanđelista koji je Grk, i univerzalni Spasitelj. Već u noći Isusova rođenja anđeli su najavili da je on sveopći Gospodar i Spasitelj (*soter hos estin hristos kyrios*) s kojim dolazi među sve ljude Božja naklonost (Lk 2,11.14 - *eirene en anthropois eudokias*, mir ljudima naklonosti njegove, *pace*

³³ J. A. Fitzmyer, *nav. dj.*, 668. A. Augustinović, *nav. dj.*, str. 207-208 tumači kako je Krstitelj iz tamnice vjerojatno očekivao da Mesija kojega je on predstavio bude “eshatološki osvjetnik zla... koji čisti svoje gumno i rastavlja pšenicu od pljeve (Mt 3,10-12); ali ništa se od svega toga nije dogodilo, niti ima izgleda da će se dogoditi.” Isus Krstiteljevu sumnju nije shvatio kao nijekanje nego molbu za razjašnjenje. Zato ga u nastavku hvali kao “više nego proroka”.

³⁴ Usp. L. Morris, *Luka. Tumačenje evanđelja po Luki*, Novi Sad, Dobra Vest 1983., str. 259-263.

agli uomini che egli ama). Starac Šimun prepoznao ga je i najavio kao svjetlo poganskih naroda i slavu Izraela (Lk 2,32).

Krstitelj pomoću Izaijina teksta 40,3-5 poziva sunarodnjake da poravnaju staze Gospodinu i tako se priprave za nastup Mesije (Mk 1,1,2-3 = Mt 3,3 = Lk 3,4-6). Jedini Luka u citatu iz Izaije stavlja Krstitelju u usta i izraz: "Svako će tijelo vidjeti spasenje Božje". Komentatori s pravom upozoravaju da ovim Lukin Krstitelj pripravlja na dolazak Isusa kao univerzalnog Spasitelja: "Luka je modificirao Izaijin tekst zamjenjujući riječ 'slava' (*doxa*) sa 'spasenje' i tako je dao navještaju konkretniji položaj. 'Spasenje' je već prorekao Zaharija (1,71), a Šimun ga potvrdio (2,30); ono će biti prva blagodat Jahvina dolaska... Izraz 'svako tijelo' (hebraizam koji znači 'svaki čovjek') podcrtava univerzalističko otvaranje Deuteroizaije (usp. 40,5) i Lukine zajednice".³⁵

Luka jedini donosi zgodu o negostoljubivim Samarijancima koji odbijaju primiti na konak Isusa i Dvanaesticu zato što su bili na putu u Jeruzalem (9,51-56). Jakov i Ivan upravo su molili da Isus zabrani jednom egzorcisti izgoniti zloduhe u ime Isusovo zato što nije u zboru Dvanaesticu (Mk 9,38-40 = Lk 9,49-50). Sada traže da ove Samarijance Isus kazni ognjem s neba. "No on se okrenu i prekori ih. I odoše u drugo selo" (r. 55-56). Iz konteksta izlazi da je prvotni smisao zgone Isusova spremnost na odbačenost pri izvršavanju poslanja pa to isto traži od svojih učenika. Za Isusa nije važan put nego cilj, nije presudno odbacivanje od strane ljudi nego prihvaćanje od strane Boga.³⁶ Ovo se događa na početku Isusova puta u Jeruzalem. On želi učenike osloboditi od krivog poimanja hoda za njim i s njim: "Učeništvo se ne sastoji od revnog kažnjavanja onih koji odbacuju Isusa i njegovo poslanje niti od jednostavnog nasljedovanja. Sve to dolazi od učitelja koji odlučno kroči prema cilju. U dvije zgone o Samarijancima koje će doći kasnije u izvještaju o putovanju, Isus prema njima postupa ljubazno i obazrivo. Ovdje doživljava negostoljubivost stanovnika samarijskog grada"³⁷. On tako provodi u djelo poziv da se njegovi vjernici, pa i drugi ljudi, ne osvećuju neprijateljima, jer se nasilje ne liječi novim nasiljem (usp. Lk 6,27-29.35).

Uz odgovor na pitanje o najvećoj zapovijedi, jedini Luka donosi parabolu o milosrdnom Samarijancu (10,29-37). Izranjenog i

³⁵ O. da Spinetoli, *nav. dj.*, 144-145. H. Schürmann, *nav. dj.*, str. 160 ovdje tumači da Luka obećanje o spasenju razumijeva kristološki te da Ivanovu propovijed o obraćenju preokreće u propovijed o spasenju i zaključuje: "Stoga se ne smije prećuti univerzalnost obećanja o spasenju (*pasa sarks*)".

³⁶ Usp. J. Ernst, *Das Evangelium nach Lukas*, Regensburg, Pustet 1977., str. 316-319.

³⁷ J. A. Fitzmyer, *nav. dj.*, str. 827.

polumrtvog putnika zaobilaze svećenik i levit, koji su službeni predstavnici vjerskih institucija. Vraćali su se s tjedna dežurstva u Hramu. Njihov razlog nepristupanja ranjeniku je obdržavanje propisa o ritualnoj čistoći: ako bi ranjenik na njihovim rukama izdahnuo, oni bi se onečistili dodirivanjem mrtvaca i time sami sebe diskvalificirali od predvođenja bogoslužja na neko vrijeme. Također su mogli biti ustrašeni da ih ne zadesi slična sudbina kao izranjenog putnika, jer su na osamljenoj cesti daleko od naselja razbojnici mogli čekati nove žrtve. Moguće je da nisu htjeli pomoći zato što je izranjeni pripadao običnom puku, a oni su viši društveni sloj. Njemački katolički egzeget Josef Ernst kaže da je Isus mogao poći od zbiljskog događaja iz okolice onoga koji je pitanje postavio. U ovoj paraboli Isus je jednog prezrenog stranca stavio za uzor humanosti, jer je ovaj trgovac ne samo podigao ranjenika na svog magarca nego mu rane zalio uljem i vinom, što su njegove zalihe za put. Uz to je gostioničaru platio troškove njegovanja bolesnika i obećao platiti još na povratku, a mogao se samo tim putem vratiti u Jeruzalem. Ovim je Luka htio kazati da i stranci mogu biti sposobni za humana djela, da ih Isusovi sljedbenici ne smiju olako otpisivati. Ernst zaključuje: "Dok je na početku postavljeno pitanje o granicama ljubavi prema bližnjemu, iznešenom zgodom pojašnjeno je da ne može postojati čvrsta skica. Sam Bog postavlja novi raspored obveza. Svuda gdje ja konkretno susrećem ljudsko biće u potrebi, dužan sam pomagati. Tko opaža 'svoga bližnjega' kako u potrebi vapi, ima odgovor na pitanje tko je njegov bližnji. Iz popratne izreke 'Idi pa i ti čini tako' postaje razvidno da se o zapovijedi ljubavi ne može teoretski raspravljati nego je svatko pozvan na konkretno djelovanje. Suprotnost između zakonoznanca i novog Isusova tumačenja pokazuje se u praktičnom stavu prema ljudima; zapovijed o milosrđu vrijedi bezuvjetno i bez ograničavanja".³⁸

Matej je Isusovu izreku o "mnogima s istoka i zapada" koji će sjesti za stol u kraljevstvu nebeskom s Abrahamom, Izakom i Jakovom (8,11) stavio kao produžetak Isusove pohvale vjeri kafarnaumskog časnika stranca kojemu je Isus ozdravio bolesnog slugu. Luka donosi tu zgodu s jednim važnim dodatkom: prema njemu sami židovski starješine mole Isusa da dođe i ozdravi bolesnika: satnik je "dostojan da mu to učiniš, jer voli naš narod i sinagogu nam je sagradio" (Lk 7,4-6). Ovaj Rimljanin već je povjerovao u Boga objave i aktivno se uključio u židovsku vjersku zajednicu. Luka u njemu gleda sliku budućih obraćenika s poganstva, ali i potiče Isusove sljedbenike da Crkvu drže otvorenom za

³⁸ J. Ernst, *nav. dj.*, str. 349.

obraćenike koji su pripadnici naroda s nežidovskom kulturom.³⁹ Izreku o strancima koji će s Abrahamom, Izakom i Jakovom sjesti za stol u kraljevstvu nebeskom Luka je prenio u kontekst odgovora na radoznalo pitanje, je li malo onih koji se spašavaju, ali ju je proširio: "I doći će s istoka i zapada, sa sjevera i juga i sjesti za stol u kraljevstvu Božjem" (Lk 13,29). Ovim proširenjem Luka više naglašava svijet pogana kojima je preko zajednice Isusovih sljedbenika otvoren pristup u kraljevstvo Božje. Povijesni Isus morao je govoriti i o spasenju pogana. Isusov pokret jest namijenjen prvenstveno Židovima, ali ne samo njima. Luka je ovo zapisao doživjevši ulazak pogana u Crkvu i duboko vjerujući da je Isus univerzalni spasitelj svih koji će ulaziti na "uska vrata" (usp. 13,24).⁴⁰

Zgodu o deset ozdravljenih gubavaca donosi jedini Luka, i to u odsjeku o Isusovu putu u Jeruzalem (17,11-19). Ovi bolesnici morali su izdaleka vikati: "Isuse, učitelju, smiluj nam se", jer im je bilo zabranjeno sa zdravima se približiti Proroku iz Galileje. Njihova molba sadrži njihovu vjeru da Isus može icjeljivati. Za razliku od drugih iscjeljenja, Isus ih ne dotiče nego izdaleka obećaje ozdravljenje i traži da izvrše odredbu o pokazivanju svećenicima koji će im izdati dokument da su ozdravili te da se smiju vratiti u svoje obitelji i mjesta, među zdrave sugrađane. Svi su povjerovali u Isusovu riječ i poslušali njegovu odredbu. Na putu su opazili da su ozdravili. Dok su devetorica Židova nastavila put po potvrdu o ozdravljenju, Samarijanac se vratio Isusu da zahvali za dobiveno zdravlje. Isus ga hvali: "Ne nađe li se nijedan koji bi se vratio i podao slavu Bogu, osim ovoga tuđinca?" (r. 18). Uzimanjem za heroja zgrade između onih koji nisu pripadnici Židovskog naroda, Luka ovim pokazuje da je Isus univerzalni Spasitelj. Isusova pohvala ozdravljenom Samarijancu da ga je spasila njegova vjera ima soteriološku važnost: "Isus spašava od bolesti i vraća čovjeka u ljudsko društvo. U njemu učenici nalaze puninu ljudske cjelovitosti".⁴¹

Prema Lukinu izvještaju o mucu Isusovoj, Isus s križa moli Oca da oprostí njegovim mučiteljima (23,34). Time, i drugim svojim ponašanjem na križu, nadahnjuje raskajanog razbojnika na obraćenje te mu obećava raj (23,39-43). Nakon Isusova izdahnuća, satnik koji je bio zadužen za uredno izvršenje smrtne kazne, klikće da je Nazarećanin zaista bio pravednik. Oni koji su bili pod križem razilaze se "bijući se u prsa" u znak kajanja i spremnosti na obraćenje (23,43-

³⁹ Usp. H. Schürmann, *nav. dj.*, str. 392-393.

⁴⁰ Usp. O. da Spinetoli, *nav. dj.*, str. 464-469.

⁴¹ R. J. Karris, *nav. dj.*, 352.

48). Za Luku su i to elementi Isusove univerzalnosti, jer je njegov Učitelj spreman pokrenuti na vraćanje Bogu razbojnice i vojnike, radoznanu svjetinu i slučajne prolaznike. Isus strpljivi patnik imponira mnogima i različitim. Prilikom ukazanja Jedanaestorici Isus im "otvara pamet da razumiju Pisma" te ih šalje da snagom njegova imena (*epi to onomati autou*) propovijedaju metanoju i oprostjenje grijeha poganskim narodima (*eis panta ta ethne* - r. 47). Isus je univerzalnost Božjeg plana o spasenju izvodio iz Pisama svoga naroda. Tako i njegovi učenici trebaju nuditi sveopće spasenje po Kristu u duhu istih Pisama. Što njegovi učenici više propovijedaju i svjedoče djela Božja među svim narodima svijeta, raspeti i uskršli Isus tim više postaje Krist i Gospodin, univerzalni Spasitelj.⁴²

Sugestije za primjenu

Našao sam izvrsnu ekleziološku primjenu Isusova nastupa u Nazaretu u Dogmatskoj konstituciji o Crkvi (LG). Prvo poglavlje govori o misteriju Crkve koja teče iz Očeva plana o spasenju, Sinova ministrija te smrti i uskrsnuća, zatim iz silaska Duha na Isusove učenike. Poglavlje završava brojem osam u kojem je prikazana zdrava napetost između ljudskog i božanskog, vidljivog i duhovnog u Crkvi svih vremena. Saborski oci podsjećaju da je Krist "izvršio djelo otkupljenja u siromaštvu i progonu" pa je tako i Crkva "pozvana da ide istim putem, da saopćava ljudima plodove spasenja... Premda Crkva za izvršenje svoje misije treba ljudskih sredstava, nije ustanovljena da traži zemaljsku slavu, nego da i svojim primjerom širi poniznost i samozataju. Krist je poslan od Oca da 'propovijeda Evanđelje siromasima... da ozdravlja one koji su skršena srca (Lk 4,18), da traži i spasi ono što je izgubljeno' (Lk 19,10); tako i Crkva pokazuje ljubav prema svima koji su ožalošćeni uslijed ljudske slabosti, dapače u siromasima i patnicima vidi sliku svoga siromašnog i trpećeg Ustanovitelja, nastoji da olakša njihovu oskudicu, nastoji da u njima služi Kristu" (LG 8,3). Takva cijela Crkva jest i takva bi sve više trebala postajati. Osobito bi taj vid svoga poslanja trebala obnoviti pri ulasku u treće tisućljeće, nadahnjujući se učenjem Ivana Pavla II. da je Kristov ministrij središte vremena.

Isus se u Nazaretu predstavio kao Božji pomazanik, poslan i spreman dobrotu Božju uprisutnjivati za siromahe, bolesne i potlačene. Najavio je svoj ministrij kao jubilejsku godinu, kao razdoblje posebne Božje naklonosti. "Posljedica Lukina prikaza Isusa za kršćane je da se kršćanski život treba odlikovati duhom jubileja,

⁴² Usp. R. F. Karris, *nav. dj.*, 384-385.

radovanja u slobodi koju imamo, u pravdi među nama. To također znači da bi kršćanskoj zajednici trebalo biti svojstveno zauzimanje za dostojanstvo siromaha i potlačenih te aktivno zalaganje za gospodarsku i društvenu pravdu. To pak znači da ova zajednica nije potpuno kršćanska, ako joj nedostaju ta svojstva.”⁴³ Vjerovati u Krista otkupitelja svih ljudi i svih naroda, znači iz iskustva vlastite nemoći ostati otvoren Ocu po Sinu u Duhu te svjedočiti da otkupljenje obuhvaća “zbijske potrebe onih koji su bez obrane, koji su zapostavljeni te koji čeznu za spasenjem, iako sebe ne smatraju 'zaslužnim' spasenja. Otkupljenje je sigurna intervencija svemogućega Boga koji dolazi da spašava. S biblijskog stajališta, Bog sigurno može i hoće spašavati nemoćne”⁴⁴.

U apostolskom pismu *Dies Domini*, u IV. poglavlju Ivan Pavao II. izlaže kako nedjelja kršćana pri završetku drugoga tisućljeća i ulasku u treće treba biti dan radosti, odmora i solidarnosti. Pri kraju tog poglavlja kaže da je nedjeljna euharistija župne i biskupijske zajednice “velika škola ljubavi, pravde i mira. Prisutnost Uskrsloga među svojim pretvara se u plan solidarnosti, hitne unutarnje obnove te potiče na mijenjanje struktura grijeha u koje su upleteni pojedinci, zajednice te ponekad i cijeli narodi. Kršćanska nedjelja nije bježanje nego 'proroštvo' upisano u vrijeme, proroštvo koje vjernike obvezuje da slijede stope Onoga koji je došao 'biti blagovjesnik siromaha, proglašavati sužnjima oslobođenje i vid slijepima, na slobodu puštati potlačene, proglasiti godinu milosti Gospodnje' (Lk 4,18-19). Vjernik postaje mirotvorac svrstavajući se u njegovu školu, o nedjeljnom spomenu Pashe i sjećajući se njegova obećanja: 'Mir vam ostavljam, mir vam svoj dajem' (Iv 14,27).”⁴⁵ Tako Papa predlaže katolicima ovog vremena da Isusov nastup u Nazaretu povezuju s nedjeljnom euharistijom kao krunom vjerničkog tjedna te s tjednim danom odmora kao prigodom za konstruktivno pridonosenje humaniziranju svijeta u kojem žive.

Kako djelatnici Caritasa snagom svojega eklezijalnog poslanja izravnije nastavljaju Isusovo služiteljsko, iscjeliteljsko i osloboditeljsko poslanje među patnicima različitih zemalja, preko njih bi Isusov “danas” - otpočet u Nazaretu - trebali zbiljski doživljavati siromasi, bolesni i potlačeni našeg vremena.

Dok sam razmišljao o Nazarećanima koji su se razljutili na Isusa što kani pomagati siromašnima, bolesnima i potlačenima izvan

⁴³ Kathleen M. O'Connor, *Jubilee Year*, 501.

⁴⁴ Mary Ann Getty/Robert J. Schreiter, “Redemption/Redeemer”, *The Collegeville Pastoral Dictionary of Biblical Theology*, 811-816, citat str. 815.

⁴⁵ Giovanni Paolo II, *Dies Domini*, br. 73.

svojega zavičaja te dapače izvan svoga naroda, sa zebnjom sam se sjetio kako smo se mi katolici Sarajeva i Bosne ljutili na katoličke dobrotvorne ustanove koje su za vrijeme rata pomagale muslimanima, a zaboravljale katoličke prognanike, srušene kuće i crkve. Znamo da mnoge od njih u svoje projekte troše novac koji im daje njihova vlada a često i pojedinci koji nisu katolici pa moraju računati s motivacijom svojih donatora. Uza sve to mi smo se na njih ljutili. Ipak, pitao sam se i još se uvijek pitam, koliko takvom ljutnjom ometamo katoličkoj braći i sestrama da očituju i uprisutnjuju univerzalnost Isusova služenja potrebnima. S druge strane, pitam se bi li takve ustanove i organizacije bile katoličkije, a time i humanije kad bi mjesnu Crkvu barem obavještavale o svojim akcijama i projektima.

JESUS' MINISTRY TO THE POOR,
SICK AND OPPRESSED (LK 4:16-30)

Summary

John Paul II in his apostolic letters *Tertio millennio adveniente* and *Dies Domini* takes Jesus' inaugural preaching in Nazareth (Lk 4:16-30) as New Testament foundation for Jubilee 2000 reminding christian believers that Jesus' ministry constitutes the center of time. Since in Luke's account Jesus quotes Is 58,6 and 61,1-2 this author explores the meaning of this quotation within the ministry of Third-Isaiah as a prophet of returnees in sixth century B. C. Jerusalem. By introducing his ministry in the words of Third-Isaiah and by comparing himself with the prophets Elijah and Elisha in Nazareth, Jesus declared his option for the poor, sick and oppressed in his own people and in other peoples. This account of Luke should be read in the light of other events in the third Gospel where Jesus is depicted as friend of the poor (6:20.24; 7:18-23; 12:13.15.21; 16:9.19-31) and universal Saviour (2:11.14.32; 3:4-6; 7,4-6; 9:51-56; 10,29-37; 13:29); 17,11-19; 23:43-48; 24:47). This aspect of christian mission is being manifested and implemented in a most eminent way by charitable individuals and organizations. Lived in a proper way "not only the Sunday Eucharist but the whole of Sunday becomes a great school of charity, justice and peace" (DD 73).